

ВСТУП

У контексті трансформаційних процесів, що відбуваються в українській економіці, туристична галузь посідає дедалі важливіше місце в структурі національного господарства. Туризм не лише сприяє створенню нових робочих місць і розвитку малого та середнього бізнесу, а й активно впливає на суміжні галузі – транспорт, будівництво, сільське господарство, культуру, освіту тощо. У зв'язку з цим формування ефективної моделі територіальної спеціалізації у сфері туризму набуває виняткової значущості.

Кожен регіон України має унікальні природні, культурні, історичні та соціально-економічні ресурси, які можуть бути основою для формування спеціалізованих туристичних продуктів. Однак на сьогодні відсутня належна систематизація з науково обґрунтованим підходом до використання цих ресурсів у рамках стратегічного планування. Це знижує ефективність управління туристичними потоками, створює дисбаланс між регіонами, гальмує розвиток нових туристичних дестинацій, а також призводить до нерационального використання потенціалу територій.

Особливої актуальності тема набуває з огляду на постпандемічне відновлення туристичного сектору, що потребує нових підходів до планування, промоції та управління туристичними територіями; підвищення конкурентної боротьби між регіонами за інвестиції, туристів і державну підтримку, що вимагає чіткого позиціонування і спеціалізації кожної території; необхідність європейської інтеграції, яка передбачає адаптацію національної туристичної політики до стандартів і практик ЄС, зокрема в частині регіонального розвитку; децентралізацію влади, що розширює повноваження територіальних громад у сфері розвитку туризму та зобов'язує їх розробляти власні стратегії спеціалізації; зростання ролі цифровізації та сталого розвитку, які вимагають оновлення інструментарію планування й оцінювання ефективності туристичних стратегій; потребу у відновленні туристичної сфери як важливої складової національної економіки, переорієнтації туристичних потоків, зміцнення економічної стійкості регіонів, що постраждали від воєнних дій, та формування ефективної моделі територіальної спеціалізації в туристичній сфері з урахуванням нових післявоєнних реалій.

Отже, формування сучасного гнучкого та ефективного інструментарію територіальної спеціалізації у туристичній сфері є надзвичайно важливим для забезпечення збалансованого та конкурентоспроможного розвитку національної економіки України. Це дасть змогу не лише активізувати внутрішній туризм, але й інтегрувати українські туристичні продукти у глобальний ринок, сприяти підвищенню економічної стійкості та інвестиційної привабливості національної економіки загалом.

Попри суттєві напрацювання у сфері розвитку туризму на сьогодні недостатньо опрацьованими залишаються концептуальні основи та інструментарій територіальної спеціалізації в туристичній сфері, який слід розвинути з урахуванням сучасних умов соціально-економічного середовища, потреб децентралізованого управління, викликів постпандемічного відновлення, цифровізації, воєнного стану та глобальної конкуренції. Усе це зумовило актуальність обраної теми монографії.

Монографія складається з п'яти розділів. У першому розділі розкрито сутність понять «туризм» та «туристичний потенціал території», а також розвинуто положення з класифікації видів туризму. У другому розділі виявлено чинники впливу на розвиток туристичної

сфери національної економіки, проаналізовано стан і тенденції розвитку сфери туризму в Україні та оцінено вплив пандемії COVID-19 та російсько-української війни на зміну пріоритетів у розвитку туристичної сфери України. Третій розділ монографії містить результати дослідження автора щодо виокремлення тенденцій розвитку видів туризму за допомогою бібліометричного аналізу, аналізування популярності видів туризму за пошуковими запитами в інтернеті та оцінювання нормативно-правових документів із регулювання видами туризму в Україні. У четвертому розділі згруповано та пріоритизовано регіони України за рівнем розвитку туристичного потенціалу за допомогою кластерного аналізу, розроблено модель вибору та ранжування пріоритетних напрямів спеціалізації території у туристичній сфері України та розроблено метод вибору стратегії розвитку та оцінювання пріоритетності видів туризму на рівні територіальних громад. У п'ятому розділі запропоновано концептуальну модель вибору територіальної спеціалізації в туристичній сфері за допомогою матриці «туристичний потенціал території – туристична спроможність території», розроблено модель забезпечення територіальної спеціалізації в туристичній сфері України в контексті стратегії смарт-спеціалізації та розвинуто інструментарій державної політики щодо забезпечення територіальної спеціалізації в туристичній сфері національної економіки.

Практичне значення одержаних результатів проявляється у можливості використання сформульованих у монографії пропозицій та рекомендацій, отриманих за результатами досліджень, для вдосконалення стратегічного управління розвитком територій, регіонів чи територіальних громад України способом обґрунтованого формування їхньої спеціалізації в туристичній сфері. Результати дослідження можуть бути впроваджені у практику діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктів туристичної діяльності, а також слугувати базою для розроблення стратегій та програм у сфері розвитку туризму.